

PRECO AS
Postboks 85
1305 HASLUM

Vår ref.: 2024/27827-1

Deres ref.:

Dato: 01.03.2024

M/S "Sjøbad II" - LM8619

FORSLAG TIL FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER AV DEN 9. JUNI 1978 NR. 50 § 14A JF. FORVALTNINGSLOVEN KAP. IV – HØRING

M/S «Sjøbad II» ferdig restaurert ved Rådhuskaia utstikker A.

Foto: Alexander Ytteborg, 14.9.2023.

Akershus fylkeskommune (tidligere Viken fylkeskommune) viser til varsel om oppstart av fredning av M/S «Sjøbad II» datert 17.11.2023 som har vært på høring hos involverte parter og instanser.

PKKM kulturhistorisk fomidling og verdiskaping

Postadresse: Postboks 1200 Sentrum, 0107 OSLO

Besøksadresse: Galleri Oslo Schweigaards gate 4, 0185 OSLO

Telefon: 22 05 50 00

E-post: post@afk.no

Internett: www.afk.no

Org.nr.: 930580783

Fartøyvernforvaltning i Oslo og Akershus – interkommunalt vertskommunesamarbeid

Akershus fylkeskommune (tidligere Viken fylkeskommune) er etter politisk delegasjon i Oslo kommune, byrådssak 12/22, gitt fullmakt å være vertskommune om fartøyvern i Oslo. Vertskommuneavtalen er hjemlet etter Lov om kommuner og fylkeskommuner (Kommuneloven), kapitel 20. Vertskommune.

Det følger av pkt. 3 i vedtatt samarbeidsavtale «at Akershus fylkeskommune (tidligere Viken fylkeskommune) er gitt myndighet til å (...) utarbeide fredningsaker (...)».

I henhold til vertskommuneavtalen er dette gjort i åpen og omforent dialog med Oslo kommune ved Byantikvaren. Eier er også løpende orientert i saken.

Fartøyvernobjektet

I medhold av lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner § 14a foreslår Akershus fylkeskommune å frede M/S «Sjøbad II» - LM8619.

Registreringsforhold:

Navn: «Sjøbad II»

Kjenningsnummer: LM8619

Register: Norsk Ordinært Skipsregister (NOR), Oslo

Byggeår: 1923

Byggeverft: C. Løvaas Båtbyggeri, Drøbak

Eier 1923 - 1924: Kristiania kommune

Eier 1925 – 1984: Oslo kommune

Eier 1984 - d.d.: Preco AS

Omfanget av fredningen:

Forslag om fredning etter kulturminneloven § 14a omfatter hele fartøyet med fast inventar, herunder fastmontert utstyr og møblement, samt større løst inventar i form av møbler og gjenstander, spesifisert gjennom beskrivelser og foto i vedlagte fredningsdokumentasjon.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen er å ta vare på landets siste bevarte badeferge, bygget spesielt for transport av badegjester til Kristianias kommunalt anlagte fribad på begynnelsen av 1900-tallet. Fredning av M/S «Sjøbad II» begrunnes med at den er en særlig god representant for de mange fartøyene som fraktet passasjerer mellom byer og bynære rekreasjonsområder. Badefergene har vært en viktig del av Oslos fritidskultur i en årrekke, og M/S «Sjøbad II» er således et viktig kulturminne for indre Oslofjord.

Badefergen M/S «Sjøbad II» er ett av få bevarte fartøy i Oslo med driftshistorisk tilknytning til byen og befolkningen. Den er den siste av svært få fartøyer bygget for kommunale anlagte bad i Norge. Utformingen og linjeføringen, som er tydelig inspirert av arkitekturen til friluftsbadene i indre Oslofjord, gjør at M/S «Sjøbad II» kan betraktes som en del av et samlet kulturmiljø knyttet til de gamle funkisbadene i Oslo.

M/S «Sjøbad II» er hovedstadens eldste flytende kulturminne, med proveniens og fartstid i Oslo havnebasseng gjennom mer enn 100 år.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete båter.

- 1. Det er ikke tillatt å endre skipets eksteriør, interiør, konstruksjon, generalarrangement, faste inventar og gjenstander som er omfattet av fredningen.*
- 2. Utskifting av materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold er ikke tillatt. Fartøyet skal bevares med en fargesammensetning der hele skroget er hvitt, blå fenderlist (på toppflaten av fenderlist), samt blå pullere og svanehalser. Kappe, skylight og styrhus skal være i hvitt med blått skylight-lokk, blå toppflate av kappe akter, og heldekkende blå nedgangskappe til maskinrom. Rekke, rekkestøtter skal være i hvitt, og takoverbygget skal være kledd i lys takpapp.*
- 3. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje i samsvar med formålet med fredningen, som innebærer utførelse i tradisjonelle materialer og etter metoder i tråd med fartøyets egenart, tradisjoner og den tidsepoke skipet skal representere. Fartøyet fredes med utgangspunkt i «1983-versjonen», det siste året Oslo kommune hadde fartøyet i fart.*
- 4. Pålegg fra Sjøfartsdirektoratet, Mattilsynet eller andre offentlige myndigheter som innebærer fysiske endringer av det fredete objektet, kan ikke gjennomføres uten at tiltaket er godkjent av kulturminnemyndigheten.*
- 5. Fredningen skal ikke være til hinder for fortsatt drift av skipet.*
- 6. Eventuell tilbakeføring til opprinnelig utforming i henhold til «1983-versjonen» kan tillates så lenge dette ikke er i strid med fredningens formål og under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra kulturminnemyndighetene.*

Følger av fredningen

Når det gjelder behandlingen av fredede båter, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§14a, 15a, 16, 17 og 18, samt fredningsbestemmelsene over. Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 14a tredje ledd og § 15a. Dette gjelder også eventuelle tiltak som skyldes pålegg gitt av Sjøfartsdirektoratet, Mattilsynet eller andre offentlige myndigheter. Kulturminnemyndigheten kan i særlige tilfeller gi dispensasjon fra fredningen og fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører *vesentlige inngrep* i det fredede kulturminnet.

Søknad om tillatelse skal sendes til vernemyndigheten. Oppstår det tvil om hva som ansees som vanlig vedlikehold, skal vernemyndigheten likeledes kontaktes. Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av det fredede fartøyet. Det forutsettes at fartøyet behandles som fredet inntil fredningsspørsmålet er endelig avgjort, og at vernemyndigheten blir varslet på forhånd dersom det legges planer om endringer i fartøyets interiør eller eksteriør som går ut over vanlig vedlikehold.

I henhold til Forskrift av 9. februar 1979 om faglig ansvarsfordeling m.v. etter kulturminneloven, § 12 nr. 1, har Miljøverndepartementet delegert myndighet til Riksantikvaren etter kulturminneloven §§ 14a (fredning), 15a (dispensasjon) og 22 nr. 4 (midlertidig fredning) når det gjelder båter. Jf. ansvarsforskriften av 15.02.2019 er denne myndigheten også overført til fylkeskommunene fra 1.1.2020 hva gjelder kulturminneloven §§ 15a (dispensasjon) og 22 nr. 4 (midlertidig fredning). Dersom kulturminneloven §§ 16-18 kommer til anvendelse i forbindelse med en fredet båt er også fylkeskommunene rette myndighet, jf. forskriftens § 2.

Bakgrunn for fredningssaken

Kulturminnemyndighetens fredningsutvalg av fartøy gjennomføres ved at hver brukskategori blir gjennomgått historisk for å kartlegge de sentrale bruks- og skipstypene innen hver kategori. Riksantikvaren har frem til forvaltingsoverføringen til fylkeskommunene i 2020 stått i førersetet for dette arbeidet. Ut ifra dette arbeidet velges det ut representative fartøy for fredning. Målet om et representativt vern, og fremgangsmåten for å oppnå dette, er nedfelt i «Verneplan for flytende kulturminner (2020-2023), med henvisning til den tidligere «Nasjonale verneplan for fartøy, 2010-2017».

Riksantikvaren har kartlagt aktuelle passasjerfartøy i Norge med tanke på fredning av et utvalg fartøy som representerer ulike perioder, bruksmåter og typer. I perioden 2010/2011 ble det valgt ut fredningsobjekt innen fergeflåten. I perioden 2010-2013 ble passasjerskipsflåten gjennomgått der M/S «Sjøbad II» ble vurdert til å ha kvaliteter i fredningsklasse.

Fredning av M/S «Sjøbad II» begrunnes med at fartøyet er helt i unikt nasjonalt – det er ingen øvrige eksempler på et flytende kulturminne som er bygget av det offentlige til bruk av badegjester mellom en havneby og for et kommunalt anlagte bad i Norge. Fredningen av M/S «Sjøbad II» begrunnes videre med at den er en særlig god representant for de mange fartøyene som fraktet passasjerer mellom byer og bynære rekreasjonsområder.

M/S «Sjøbad II» er ett av få bevarte fartøy i indre Oslofjord med driftshistorisk tilknytning og ubrutt proveniens til hovedstaden og befolkningen. Fartøyet er meget godt bevart, og svært lite endret. Fylkeskommunen vurderer at M/S «Sjøbad II» oppfyller alle de krav som loven stiller til «særlig kulturhistorisk verdi».

Beskrivelse og historikk

Hovedstadens eldste, opprinnelige flytende kulturminne

M/S «Sjøbad II» var i kontinuerlig drift som badeferge i regi av Kristiania/Oslo kommune fra 1923 til 1983, altså i 60 år. I mange år seilte badefergen mellom Oslo havn og Hovedøya Friluftsbad, og fra 1952 til det nye kommunale badet på Langøyene. De siste tre driftssesongene seilte M/S «Sjøbad II» i sommerrute mellom Håøya og Sætre på Hurum, dette også i regi av Oslo kommune som eier av øya.

Høsten 1983 ble båten lagt i opplag ved Oslo kommunes maritime base på Hovedøya, året etter ble den solgt.

Preco AS

Preco A/S overtok fartøyet fra Oslo kommune våren i 1984, og står fortsatt som eier og driver av badefergen. M/S «Sjøbad II» har siden 1992 gått i fast passasjertrafikk mellom Oslo havn og Dyna fyr (et viktig sjømerke, men også kulturminne i Oslo havnebasseng), som drives som selskapslokale og kultursted av samme eier.

Preco AS har vært en viktig eier for M/S «Sjøbad II», og kan gjennom de siste 40 år tilkjennes æren for at badefergen fremdeles eksisterer. Selskapet har hatt et enestående kontinuerlig eierskap, og har med samdrift av Dyna fyr, bidratt sterkt til å ivareta viktig maritim kulturhistorie i Oslo.

Selskapet eier i dag også M/S «Oslo IX» fra 1936 (gammel passasjerbåt i tre fra Oslofergene), som også er en ektefødt hovedstadsbåt. M/S «Oslo IX», i likhet med M/S «Sjøbad II», er også et viktig flytende kulturminne, da fartøyet ble bygget som landets første «flybuss» for Norges første internasjonale lufthavn på Gressholmen.

Fartøyvernet M/S «Sjøbad II»

Flere av friluftsbadene i indre Oslofjord som ble oppført på tidlig 1900-tall ble oppført i funksjonalismens enkle og rene arkitekturuttrykk. Utformingen og linjeføringen i M/S «Sjøbad II» er den flytende kulturarvens tilsvar med tydelig inspirasjon av funksjonalismen. M/S «Sjøbad II» i dag, som siste gjenværende, er en unik representant for både formuttrykk og bruk. Som kommunal, gratis badeferge, var Oslo alene om dette konseptet i Norge.

M/S «Sjøbad II» er en slettdekker i bygget tre fra 1923. Skroget er symmetrisk utformet, og var frem til 1952 en pendelferge med fremdrift og ror i begge ender. Etter det første motorbyttet i 1952 ble badefergen ombygget med «falsk stevn» og med en propell og et ror i én ende.

Da «vaskebalja», eller bare «balja» som den helst ble kalt, ble bygd, ble det lagt vekt på en stor og åpen dekksplass for passasjerene. Videre ble styrhus, maskinkappe og skylight plassert midtskips for enkelt å betjene badefergen i pendeldrift. Fra styrhuset går et soltak/takoverbygg som dekker om lag 2/3 av fartøyet midtskips. Takoverbygget – i sjømannsterminologien «monkeyen» – har bæresystem i en klinket stålkonstruksjon, med trestak dekket av takpapp.

Opprinnelig var styrhus, dekkshus og skillevegg mellom dekkene sentrert på midten. Dette ble endret i 1970, da M/S «Sjøbad II» nok en gang fikk et motorbytte. Da ble skorsteinen fjernet, og babord skillevegg samtidig flyttet noe akter for et nytt luftekjølingssystem for ny luftavkjølt motor, som også ble kanalen for eksosen. Styrhuset ble samtidig forlenget og flyttet frem til enden av kappen, dermed ble også skylight forut fjernet. Kjettingstyringen ble tilsvarende erstattet med hydraulisk styring i 1970.

Dagens akter dekkshus (arrangement 1970) er maskincasing/kappe med skylight og nedgangskappe til motor. Rundt det åpne dekket på fartøyet går en enkel rekke med stående septere i stål, som midt fremme har en port for om bord- og ilandstiging. Frem til 1970 var det også port i akterenden, denne ble fysisk lukket da båten fikk nytt fremdriftssystem.

Tre «vaskebaljer»

M/S «Sjøbad II» var den tredje og siste av søsterfergene bestilt av Kristiania Kommunale Bad fra C. Løvaas Motorbåtbyggeri i Drøbak. De to første «vaskebaljene», M/S «Sjøbad III» og M/S «Sjøbad V», ble levert i hhv. 1915 og 1917. M/S «Sjøbad II» avløste ved leveransen i 1923 den tidligere M/S «Sjøbad II» fra 1914. Denne ble umiddelbart etter solgt til Sverige.

Rutetrafikken

M/S «Sjøbad II» gikk med de øvrige «Sjøbadfergene» i rute for Kristiania/Oslo Kommunale Bad som badeferge til Hovedøya frem til 1951, fra 1952 til 1981 i baderute til Langøyene i indre Oslo havnebasseng. Fra juni 1981 til ut sesongen i 1983 gikk «balja» i sommerrute mellom Håøya og Sætre, en rute M/S «Sjøbad III» gikk i fra 1978 til 1981. Sommerruten gikk i korrespondanse med Nesoddbåtene i helgene – i alle år med gamle M/S «Lykkeper», som gikk fast i ruten Oslo-Håøya frem til 1987.

Rekreasjon og miljøvern

«Sjøbadfergene» har vært en viktig del av Oslos fritidskultur og maritime historie. Opprettelsen av de første kommunale badene, med tilhørende badeferger tidlig på 1900-tallet, satte sitt preg på byens fritidskultur, og var populære tiltak. Dette i en tid da både fritid og rekreasjon ble stadig viktigere, men også en gryende interesse for rent vann, miljø og økologi. Miljøvern og vannkvalitet ble i tiårene som kom et viktig fokusområde for kommunen.

Verne vurdering av fartøyet

Akershus fylkeskommune (tidligere Viken fylkeskommune) og Byantikvaren i Oslo (Oslo kommune) har i sin vurdering av kulturminnet M/S «Sjøbad II», som fylte 100 år i 2023, lagt særlig vekt på fartøyets unike kulturhistoriske verdi for hovedstaden. Videre har det vært viktig å fokusere på den nye friluftss- og badekulturen som etter hvert bredte om seg på begynnelsen av 1900-tallet. At Oslo kommune satte seg i en «filantropisk posisjon» for sin befolkning er både interessant og kulturhistorisk viktig.

M/S «Sjøbad II» er det eldste passasjerfartøyet med ubrutt proveniens i havnemiljøet i Oslo. Fartøyet gikk i ordinær rutefart i 60 år, fra 1923 til 1983. M/S «Sjøbad II» ble tidlig pekt ut som særlig verneverdig av Norsk Sjøfartsmuseum (1982), og ble i 2007 tildelt status som vernet skip av Riksantikvaren.

M/S «Sjøbad II» har en høy aldersverdi, og er en kilde til en spesiell båttype som bare gjenkjennes i indre Oslofjord. I perioden 2015 – 2023 gjennomgikk fartøyet en totalrestaurering ved Promhavn slipp AS på Nærnes, der «balja» ble istandsatt etter antikvariske prinsipper med utgangspunkt i siste driftsår for Oslo kommune. Løsninger og utseende er identisk med «1983-versjonen», tett oppfulgt av Riksantikvaren, senere Viken fylkeskommune (regionalisering av fartøyvernet i 2020). Den gamle badefergen speiler i dag et smykke kulturarv som kan beskues ved sin hjemmehavn de siste 100 år, Rådhuskaia utstikker A.

Fartøyet er meget godt dokumentert gjennom restaureringsprosessen. Både fartøyet i seg selv som et fortellende objekt, men også gjennom foto, arkivalia, intervjuer, tett samarbeid med Promhavn Slipp AS og eier, og 3-D-skanning utført av Nordnorsk Fartøyvernssenter i 2015. Dessverre foreligger det ikke gamle tegninger etter fartøyet. Disse er beklageligvis tapt

med M/S «Sjøbad III» som ble strøket av skipslisten i 1987, og som var det tekniske grunnlaget med tegninger for alle tre badefergene¹.

Oversikt over saksbehandlingen frem til fredning

Varsel om oppstart

Varsel om oppstart av fredningssaken ble, i samsvar med forvaltningsloven § 16, sendt til alle parter i brev av 26. august 2013. Ettersom fredningssaken har tatt så lang tid, og siden Riksantikvaren har overført oppgaven med å ferdigstille fredningen til Oslo kommune/Akershus fylkeskommune (tidligere Viken fylkeskommune), ble nytt varsel om igangsetting av fredning sendt eier og alle parter den 11. november 2023. Høringsfristen ble satt til 3 uker.

Det er ikke mottatt noe hørings svar eller merknader til varselet. Fylkeskommunen tolker dette positivt, da saken allerede i 2013 ble varslet av Riksantikvaren uten merknader.

Den videre behandling av fredningsforslaget

Akershus fylkeskommune har på vegne av Oslo kommune utformet et forslag til fredning som hermed legges ut for offentlig ettersyn til eier, berørte parter og interessenter.

Kunngjøringen legges videre til offentlig ettersyn i Norsk Lysningsblad, Aftenposten, Avisa Oslo, Akershus Amtstidene, samt Akershus fylkeskommunes hjemmeside. Høringsuttalelser vil inngå i en endelig vurdering av fredningssaken.

Høringsuttalelsene til fredningsforslaget må være Akershus fylkeskommune i hende innen 7 uker fra dette brevet er mottatt.

Vennlig hilsen

Anne Traaholt
Seksjonsleder

Alexander Ytteborg
Spesialrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

OSLO KOMMUNE BYANTIKVAREN

---

¹ Ref. søk etter tegninger hos Sjøfartsdirektoratet, Riksarkivet, Byarkivet, Oslo kommune og dagens eier Preco AS.

OSLO KOMMUNE

KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET

KULTUR- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENTET

SAMFERDSELSDEPARTEMENTET

RIKSANTIKVAREN

KULTURDIREKTORATET

SJØFARTSDIREKTORATET

NORSK FORENING FOR FARTØYVERN

FORBUNDET KYSTEN

NORSK MARITIMT MUSEUM

FORTIDSMINNEFORENINGEN